

njega, najmanjša na levega. Od leve pa se v nasprotnem zmislu prepleta ž njo danes svetla masa ostankov drugih barv, nad to očesno pašo pa kraljuje nadčloveška milina, inteligenca in lepota treh obrazov, sorodnih mnogim na razstavi srečanim, a vendar po svojem resničnem življenju edinih.

Nobeno umetniško delo evropskega zapada še ni tako globoko poseglo v mojo dušo kot ta neprekosljiva sv. Trojica, na kateri je vse simbol in vse resnično, četudi nadvse čutno vzvišeno življenje in povrh tega še naravnost čista materialna estetika prečudno lepe barvne lise. Vsiljuje se mi misel, če ni mogoče ta ikona baš v svoji fragmentarnosti bolj čudovita kakor bi bila v bogatem lesku svoje prvotne obleke. Ne kot čudnolepa prazna lupina mrtvih bogov (Lunačarskij) zmaguje ta ikona, ampak kot dokaz, da je duh nad materijo in da se lepota duha celo še neprimerno stopnjuje, ko je čas že opasno izpodglodal življenjske korenine njegove vidne in otipljive telesne obleke.

3. Tretje neprecenljivo spoznanje, ki nam ga ta razstava proži, pa se tiče tehnike, ki je omogočila odkritje teh doslej fizično nedostopnih umetniških zakladov. Razstava ruske ikone je namreč pravi triumf ideje sodobnega spomeniškega varstva in restavratorske tehnike. Kakor smo že uvodoma omenili, so stare ikone doživele sedanost v večinoma popolnoma izpremenjenem stanju, ki ni dovoljevalo spoznanja njih bistva in cene. Bile so celo po večkrat preslikane, in se je prava stara slikarija skrivala pod nekoliko sloji barve in lakov. Pod vidno slikarijo XVII. ali XVIII. stoletja se je pogosto skrival za par stoletij starejši original.

Razstava je prirejena tako, da nam z opisanimi momentoma enakopravno pojasnjuje tudi tehnični moment odkrivanja in restavriranja ikon, kakor ga izvaja sovjetska državna restavratorska delavnica. In prav ta razstava je najboljši zagovor pravilnosti te metode. Večina del na razstavi je že popolnoma očiščena vseh preslikav, velik del pa predstavlja razne štadije od pričetka čiščenja do konca. Tu vidimo tudi par še nedotaknjenih ikon, pokritih s kovinsko »obleko«, dalje par še nedotaknjenih tipično »črni« ikon. Potem pa sledi cela vrsta ikon, ki nam predstavljajo vsa stanja od početka do dovršenega očiščenja. Čiščenje se vrši po plasteh, vsaka plast barve ali laka posebej se skrajno previdno zmiže s slike. Ker je treba vsak slučaj obdelovati individualno, se napravi najprej poskus na kakem manj važnem delu ikone in ko se tako ugotovi stanje, posebno število slojev, ki pokrivajo prvotno barvo, se začne sistematično počasno čiščenje, ki se vrši v ozkih pasovih. Več primerov, ki so tako še v delu, nam nazorno kaže posamezne plasti in mestoma že končno stanje. Več slik je restavriranih napol, tako da je razlika frapantna. Tri do štiri sloje je treba navadno odstraniti, dokler se končno ne doseže prvotna barva. Videl pa sem tudi slučaje, ko je bil še sedmi sloj pravi.

O rafiniranih posnetkih, ki jih izdelujejo te delavnice in ki sem jih lahko občudoval tudi na

RUSKA IKONA, SV. JURIJ (XVI. STOL.)

razstavi ravno v velikem učinku njenega viška, sv. Trojice, sem pa že zgoraj govoril.

Tako vidimo, da se vrši v Rusiji po vojni sistematično, rafinirano, ogromno delo restavriranja in konserviranja starih umetnostnih spomenikov, o katerem zapad do te razstave ni imel nobenega pravega pojma.

Ako naj povem svoje mnenje o tem ogromnem, znanstveno tako važnem delu, ki ga vodi nekdanji učenec in asistent našega rojaka Antona Ažbeta v Monakovem² Igor Grabar, moram priznati, da bi si štel v srečo, če bi restavratorska kultura med nami dosegla tisti višek, o katerem priča ta razstava. Diskutirati bi se dalo samo o enem: k tradicionalni ikonopisni tehniki spada nekam bistveno kot znak zadnje dovržitve prevlaka s firnežem iz lanenega olja. To prevlako, ki je sama na sebi ena izmed ovir, da vidi oko prvotne barve, restavratorji redno odstranjujejo in jo tudi morajo odstranjati. Da pa barvni vtis firnižane slike ni isti kakor one brez te prevlake, je evidentno in vprašanje je, če ta firnež svoj čas ni imel tudi estetske vloge, saj neprevlečene ikone sploh niso prihajale na trg. Razpravljati bi bilo možno torej o tem, ali ne bi kazalo to prevlako obnavljati. Vendar je estetski učinek očiščenih slik tako popoln, da mislim, da aktualnost tega vprašanja sama po sebi pada.

*

Slike, ki spremljajo naš članek, so namenoma tako izbrane, da osvetlijo razne važne momente v zvezi s problemom ikone, njene zgodovine in njene este-

² Zbornik za umetnostno zgodovino, IV. (1924), 3.